

"Ehl-i fetret, ehl-i necattırlar. Bilittifak, teferruattaki hatiatlarından muahezeleri yoktur." Fetret ehli kimlerdir; mükellefiyetleri nasıl olacaktır? "Usûl-u imânî" ne demektir?

"**Usul-u imanî**" *İslam'ın kaidelerine göre iman etme* şeklidir. Yani imanın altı esasını kalb ile tasdik edip dil ile ikrar etmek **usûl-u iman** oluyor. Bu kaidelere göre iman edilmezse, iman sahih ve geçerli olmaz.

Mesela, birisi derse ki "*Ben imanın altı şartından beşini kabul ederim, ama birisi kafama yatmıyor, onu kabul etmem.*" bu kişinin imanı geçerli ve sahih olmuyor.

Fetret döneminde peygamber gönderilmediği ve daha önceki hak dinde unutulduğu ya da perdelendiği için, bu dönemde imanın altı şartını tamamı ile tasdik etme mes'uliyeti kalkıyor. Bu yüzden fetret dönemindeki insanlar "**usûl-u imanî**"den mes'ul olmuyorlar. Yani kaidelere göre iman etme mükellefiyetleri bulunmuyor.

Fetret: "kesilme" mânâsındadır, peygamberlerin gönderilmesine ara verilerek, İlâhî vahyin kesildiği zamana denir. Bilhassa Hz. İsa ile son Peygamber Hz. Muhammed (sav.) arasında geçen zaman için kullanılır. Böyle bir zamanın insanlarına "ehl-i fetret" denilir. Peygamberimizin, peygamber olarak gönderilmesinden sonra, dünyaya gelen, yalnız olarak, dağ başında veya yeryüzünün bilinmeyen bir yerinde yaşayan ve kendilerine İslâm'ın sesi ulaşmayan kimseler de fetret zamanında yaşamış insanlar hükmündedir.

Fetret döneminde yaşayan insanlar ise, mes'ul olmadıkları için **ehl-i necattırlar**. Yani cennet ehlidirler. Bu dönemde yaşayan insanların mes'uliyet sınırları hakkında itikadî mezhepler arasında az da olsa farklılık görülüyor. Matüridî ve Eş'arî imamları,

"Peygamber göndermedikçe Biz kimseye azab etmeyiz."(İsrâ Sûresi, 17/15)

Ayetini delil gösterirler.

Matüridî mezhebine göre, akıl da bir elçidir. Akıl doğru ile yanlış tefrik ve temyiz edecek bir kabiliyettir. Onun için akıllı olan her insan, yaratıldığını bilir ve kendisini bir yaratanın olması gerektiğini bilmekten mes'uldür. Ama ibadete ait hükümler akıl ile bilinmeyeceğinden bu konuda fetret ehline bir mükellefiyet terettüb etmez. Yani fetret, iman için değil, amel için geçerlidir. Eş'arîler ise, "**resul**"ü doğrudan doğruya "**peygamber**" olarak anlamışlar ve peygamber gelmeyen bir kavim için mes'uliyet de olamayacağını savunmuşlardır.

Bazı âlimlerimiz de âyet-i kerimede geçen **“resul”** ifadesine farklı izahlar getirmişler. Bütün İslam âlimleri fetret döneminde yaşayan insanların teferruata ait günah ve hatalardan mes’ul olmadıklarında ittifak içindedirler. Teferruata ait hata ve günahlar ise, Allah’ın emir ve yasaklarını terk etmektir. Zira emir ve yasaklar imana nisbetle teferruattır. İman esastır, ameldir. Bu esas üstüne çıkan emir ve yasaklar ise teferruattır ve fetret insanları ittifakla bu teferruattan mes’ul değildirler. Yanlış anlaşılmasın; **teferruat demek**, lüzumsuz ayrıntı demek değildir. Temelin üzerinde çıkan bina kastediliyor. Temelsiz bir bina bir mâna ifade etmediği için teferruat olarak kabul edilmiştir.

Bazı âlimlerimiz âyet-i kerimede geçen azabın dünyevî azap ve felâketler olduğunu ifade etmişlerse de büyük ekseriyet; **“Dünyanın âhiret tarlası olduğu”** hadîsinden hareketle, bu azabın cehennem azabını ihtar ettiğini, âyetin hem dünya, hem de âhiret azabını ifade ettiğini beyan etmişlerdir.

Şu âyet-i kerime bize bu hususta ışık tutar:

“O kâfirler bölükler hâlinde cehenneme sürülürler. Oraya geldikleri zaman (cehennemin) kapıları açılır. (Cehennem) bekçileri onlara derler: 'Size içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?' Evet geldi, derler. Ama azab sözü kafirler üzerine hak olmuştur.” (Zümer Suresi, 39/71)

İslam âlimlerinin ihtilafa, düştüğü husus ise, iman konusudur. Yani fetret dönemi insanları acaba iman noktasında mes’ul mü değil mi? İşte burada iki görüş ortaya çıkıyor.

İki hak mezhepten olan **Eş’arî ve İmam-ı Şafiî’ye (r.a) göre**; fetret döneminde yaşayan insanlara dinî bir teklif gelmediği için, yani peygamber gönderilmediği için, iman noktasında da mazurdur ve mes’ul değildirler. Geçmiş hak dinler de mürur-u zamana uğrayıp, gizlenip, yok olduğu için, o dönem insanlarını bağlamaz. Fetret dönemi insanları, hükmü kalmamış eski dine itaat ederlerse sevap alırlar, itaat etmezlerse azap görmezler. Dinin insanlara mükellefiyet yükleyebilmesi, açık ve kat’î olmasına bakar. Hâlbuki fetret döneminde eski hak dinlerin hiçbir açıklığı ve kat’iyeti bulunmuyor. Bu yüzden bağlayıcılığı kalmıyor.

İmam-ı Matüridi’ye göre, fetret döneminde bulunan insanların, belki amel ve diğer itikadlar noktasında mes’uliyeti yoktur, ama Allah’ın varlığı ve birliğini bilmek ile mükelleftirler. Çünkü imanın diğer şartlarını akıl ile bulmaları mümkün değildir. İmam-ı Eşarî’den bu noktada ayrılıyor. İmam Matüridî’ye göre insan, akli ile Allah’ın varlığını ve birliğini bilebilir. O zaman insan bu noktada mes’uldür. Şayet Allah’ın varlığını ve birliğini inkâr etse azap görür. İmam-ı Eş’arî ile bu noktada ihtilafa düşer.

İmam-ı Eş’arî ve İmam-ı Şafiî, İmam-ı Matüridî’den farklı olarak, fetret dönemindeki insanlar mes’ul değildirler, demektedir. Yani fetret dönemindeki insanların Allah’a iman etmeleri de gerekmiyor.

Üstad, o günün bütün İslâm âlimlerince takdirle karşılanan fakat günümüzde bazı çevrelerin itirazına maruz kalan II. Dünya savaşıyla alâkalı bir mektubunda şöyle der:

“On beşinden yukarı olanlar, eğer mâsum ve mazlum ise, mükâfatı büyüktür, belki onu cehennemden kurtarır. Çünkü ahir zamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammediye (asm.) bir lakaydlık perdesi gelmiş ve madem âhir zamanda Hazret-i İsa'nın din-i hakikîsi hükmedecek, İslâmiyet'le omuz omuza gelecek. Elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve Hazret-i İsa'ya mensub Hıristiyanların mazlumlarının çektikleri felâketler, onlar hakkında bir nevi şehadet denilebilir.”(1)

İtiraza maruz kalan son cümle iyice bir tahlil edilirse hiç de tenkid edilecek bir yanı olmadığı açıkça görülür. Cümle, fetret gibi karanlıkta kalan, dolayısıyla İslâm'dan haberdar olma hususunda bir nevi fetret devri yaşayan Hıristiyanlar hakkındadır. Bu Hıristiyanların mazlumları ayrıca tahsis edilmiş. Bu tahsis, “bir nevi şehadet” hükmü içindir. Buna göre söz konusu cümle şu şekilde anlaşılmalı: **“Fetret devrinde, zulme maruz kalan ve şiddetli felâket çeken insanlar bir nevi şehid hükmündedirler.”** Üstad bir sual münasebetiyle şöyle der:

“Fakat zaman-ı fetrette وَلَا سِرَّ وَلاَ سِرَّاتٍ بَيْنَ يَدَيْنَا يُدْعَمُ لَكُمْ أَمْرٌ ehl-i fetret, ehl-i necattırlar. Bilittifak, teferruattaki hatiatlarından muahezeleri yoktur. İmam-ı Şâfiî ve İmam-ı Eşarîce; küfre de girse, usûl-i imanîde bulunmazsa, yine ehl-i necattır. Çünkü teklif-i ilâhî irsal ile olur ve irsal dahi, ıttıla ile teklif takarrur eder. Madem gaflet ve mürur-u zaman, enbiya-i salifenin dinlerini setretmiş; o ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevap görür, etmezse azap görmez. Çünkü mahfî kaldığı için hüccet olamaz.” (2)

Bil'ittifak (ittifakla) ifadesi üzerinde durmak gerekir. Her iki mezhebe göre de ehl-i fetret amelî hükümlerden yani emir ve yasaklardan mes'ul değildir. Bu hususta ittifak var. İman edip etmeme hususunda ise iki mezhep farklılık arz ediyor.

İmam-ı Gazzalî bu konuda şöyle der:

“Peygamberin gönderildiğini bilmeyenler; bunlar ehl-i necattır. Bilip de inkâr edenler; bunlar ehl-i cehennemdir. Duyan fakat tahkik etmeyen, yanlış işitenler; bunların da necat ehli olması ümit edilir.” (bk. *Faysal el-Tefrika beyn el-İslam ve el-Zındıka, Paris, 1983, s. 38-39*)

İmam-ı Eş'arî ve Şafiî'nin dayandığı ayetler şunlardır:

“Kim hidayet yolunu seçerse, ancak kendi lehine seçmiş olur ve kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez. Ve biz bir kavme resul göndermedikçe azab etmeyiz.” (İsra Suresi, 17/15)

“Allah hiçbir nefse kaldıramayacağı yükü yüklemes.” (Bakara Suresi, 2/286)

“Uyarıcılar (Peygamberler) olmadan biz hiçbir beldeyi helak etmedik.” (Şuara Suresi, 26/208)

“Rabbin (beldelerin) merkezinde ayetlerimizi okuyan bir elçi göndermedikçe, beldeleri helâk edici değildir.” (Kasas Suresi, 28/59)

“İtikad imamları, fetret dönemiyle niçin bu kadar alâkadar olmuşlar?” diye bir sual hatıra gelebilir. Benzer sebepler benzer neticeleri doğurur. Fetret bir temsildir. Her ne kadar belli bir dönem için kullanılmışsa da benzer durumların vuku bulması hâlinde yine fetret hükümlerinin geçerli olacağında şüphe yoktur. Kâfirun Suresi'nde **“Sizin dininiz size, bizim dinimiz bize.”** buyrulur.

Bazı zatlar, cihad âyetiyle bu hükmün nesh edildiğini söylemişlerse de, nice âlimler diğer bazı âyet-i kerimeler gibi, bu âyetin de belli şartların tahakkuk etmesi hâlinde yine geçerli olacağı görüşünde ittifak etmişlerdir. Şimdi şöyle düşünemez miyiz? Bugün Amerika'da yahut Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, cihad âyetiyle amel etseler, bir anda yeryüzünden silinmezler mi? Hâlbuki maksat onların ortadan kalkmaları değil çoğalmaları değil mi? O hâlde ne yapacaklar? Kâfirun Sûresiyle amel edip, başkalarının dinlerine karışmadan kendi dinlerini yaşamaya, yaşatmaya ve imkânları ölçüsünde yaymaya çalışacaklar. Demek ki, Kâfirun Sûresindeki hüküm, hâlen birçok ülke için geçerli, yani mensuh değildir.

Bu misâlimizde olduğu gibi, günümüzde hâlen fetret karanlıklarında yaşayan insanlar varsa, onlara tatbik edilecek hüküm de fetret hükmü olacaktır. Bu hakikati görmezlikten gelen bir takım kimselerin Bediüzzaman hazretlerinin fetretle alâkalı bazı ifadelerine karşı çıktıklarını ve bunu nezaket sınırlarını aşarak yaptıklarını görüyoruz.

Mühim olan şahıslar değil, fikirlerdir. Onun için meseleyi isim zikretmeksizin tahlil etmekte fayda görüyoruz.

Dipnotlar:

(1) bk. [Kastamonu Lâhikası, \(76. Mektup\).](#)

(2) bk. [Mektûbat, Yirmi Sekizinci Mektup, Sekizinci Risale.](#)